

3. Шанский Н.М. Очерки по русскому словообразованию. – М.: Просвещение, 1968. – С. 269.
4. Кубрякова Е.С. Что такое словообразование. – М.: Наука, 1965. – С. 58.
5. Тихонов А.Н. Проблемы сопоставления гнездового словообразовательного словаря современного русского языка. – Самарканд, 1971. – С. 340.
6. Немченко В.Н. Основные понятия словообразования в терминах. – Красноярск: Изд-во Красноярского университета, 1985. – 204 с.
7. Левковская К.А. Теория слова, принципы ее построения и аспекты изучения лексического материала. – М.: Высшая школа, 1962. – 296 с.
8. Лопатин В.В., Улукханов И.С. Словообразовательный тип и способы словообразования // РЯНШ. – 1969. - №6. – С. 12.
9. Быкова Л.А. Современный русский литературный язык: Морфемика и словообразование. – Харьков: Вища школа, 1974. – 95 с.

Поступила в редакцию 6 июня 2006 г.

ПРО ДЕЯКІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ МОДИФІКАЦІЇ У ПОЕТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

С.О. Швачко

Об'єктом аналізу є перекладацькі трансформації, предметом - розпізнання семантичної конгруентності та лексико-граматичної девіації у віршованому просторі перекладу. Матеріалом для осмислення слугує вірш 'The Arrow and the Song' Н. Longfellow та його переклад російською мовою «Стрела и песня» Д. Михаловського, а також пісня Т.Мора 'The Bells of St.Petersburgh' та український переклад «Вечір» Я. Щоголіва.

Наявність спільних ментальних концептів уможливорює дієвість перекладу з мови оригіналу на мову транслятора. Правильність перекладу зумовлюється семантичною конгруентністю при наявності лексичних та граматичних девіацій. Відомо, що модифікації підлягають поверхневі структури вихідних текстів; консистентними, стабільними при цьому залишаються глибинні структури, що є аксіоматичною вимогою до адекватних перекладів із однієї мови на іншу. Гідним уваги є контрастивний аналіз віршів оригіналу та перекладу.

THE ARROW AND THE SONG

H.W. Longfellow

I shot an arrow into the air,
It fell to earth, I knew not where;
For, so swiftly it flew, the sight
Could not follow it in its flight.

I breathed a song into the air,
It fell to earth, I knew not where;
For who has sight so keen and strong,
That it can follow the flight of song?

Long, long afterward, in an oak
I found the arrow, still unbroke;
And the song, from beginning to end,
I found again in the heart of a friend

СТРЕЛА И ПЕСНЯ

Д. Михаловский

Стрелу из лука я пустил
Не знал я, где она упала;
Напрасно взор за ней следил,
Она мелькнула и пропала.

На ветер песню бросил я:
Звук замер где-то в отдалении...
Куда упала песнь моя
Не мог сказать я в то мгновение

Немного лет спустя, потом
Стрела нашлась, в сосне у луга,
Свою же песню целиком
Нашел я в теплом сердце друга.
[1, с. 106-107]

Семантична конгруентність заголовка препарується лексичними еквівалентами мови транслятора. Пропуск артиклів у поверхневій структурі заголовка експлікується лінгвальними чинниками, відсутністю відповідної категорії у російській мові. У першому рядку віршів мають місце розбіжності англійського та російського варіантів стосовно порядку слів. Пор.: англ. *I shot an arrow into the air* – S – V – O – Adv :: рос. *Стрелу из лука я пустил* – O₁O₂SV. У другому рядку транслятора послідовність речень також не еквівалентна оригіналу. Пор.: англ. SVAdv. → SVO :: та рос. VS → OSV (англ. *It fell to earth I knew not where* → рос. *Не знал, где она упала*). У першому рядку віршів прозорими є розбіжності англійської та російської мов стосовно статусу прямого та зворотного порядку слів. У другому, третьому рядку зберігаються ключові слова. Пор.: *I knew not where* – не знал я, где; *sight* – взор; *fell* – упала.

У третьому та четвертому рядках оригіналу та транслятора, на відміну від оригіналу, увага фокусується на головному об'єкті. У цілому топіковий референт зберігається і переклад вважаємо адекватним. У наступних рядках (п'ятий – восьмий) референтом у корелюючих віршованих текстах є пісня (song). Конгруентність тут спрацьовує недостатньо. У вірші-трансляторі pojawiaються значні модифікації. Семантичний дизайн не змінюється, чого не можна сказати про поверхневу структуру зазначених рядків. Лексична та граматична еквівалентність позначена дев'ятією. Д. Михаловський відступає від оригіналу. Шостий та восьмий рядки свідчать про авторську суб'єктивну транспозицію. (Пор.: англ. *It fell to earth, I knew not where* → рос. *Звук замер где-то в отдалении...* Або: англ. *For who has sight so keen and strong, That it can follow the sight of song?* → рос. *Куда упала песнь моя Не мог сказать я в то мгновение*). Дев'ятий рядок транслятора позначений наявністю антонімічного засобу трансформації. Пор.: англ. *Long, long afterward* → рос. *Немного лет спустя*. Гіперболізований образ часу зникає у вірші Д. Михаловського. Дев'яті набирають сили у фінальній частині тексту. Пор.: англ. *in an oak I found the arrow still unbroke* → рос. *Стрела нашлась, в сосне у луга*. Останні рядки (9 – 12) в оригіналі та трансляторі мають спільний рематичний характер.

Перекладач Д. Михаловський виступає не тільки реципієнтом оригіналу, але й творцем перекладацького шарму. Омовлення референта думки є індивідуальним з огляду на інструментарій вербалізації ментального образу – пісні, яка уподібнюється стрілі і летить за призначенням до друзів.

Контрастивний аналіз свідчить про значні поверхневі девіації у перекладацькому просторі віршів, у той час як глибинні структури залишаються конгруентними та консистентними. Це аксіоматичне положення спрацьовує також і в наступних віршах Т. Мура та Я. Щоголіва.

Ірландський поет Томас Мур (1779-1852) написав пісню The Bells of St. Petersburg, відому як Those evening bells, мелодійність та краса якої полонили поетів далеко за межами Великої Британії. Серед шанувальників був і український поет Яків Щоголів (1824 – 1898), який народився у містечку Охтирці колишньої Харківської губернії (нині Сумської області) [2]. Його переклад пісні «одягнений» в плавний та звучний вірш.

THE BELLS OF ST. PETERSBURGH

Th. Moore

Those evening bells. Those evening bells
How many a tale their music tells
Of love, and home, and that sweet time,
When last I heard their soothing chime.

Those joyous hours are passed away
And many a heart that then was gay
Within the tomb now darkly dwells
And hears no more those evening bells.

And so 'twill be when I am gone.
That tuneful peal will still ring on,
While other bards shall walk these dells.
And sing your praise, sweet evening bells. *a*
[3, 314]

ВЕЧІР

Яків Щоголів

a Вечірній дзвін, вечірній дзвін! *a*
a Багато дум наведе він. *a*
b Про рідний край, де я розцвів, *b*
b І щастя знав, і де любив, *b*
Як я прощавшись з ним один *a*
c В останній раз там слухав дзвін! *a*
c
a Як марево, весна моя, *c*
a Пройшла; її не бачу я! *c*
І скільки вже нема в живих *d*
d Тоді веселих, молодих! *d*
d Вони спочили, як один; *a*
a Не чутен їм вечірній дзвін! *a*

Засну і я в землі сирій! *e*
І по долині не моїй *e*
За вітром пісні прогуси: *f*
Там інший лірник буде йти, *f*
І вже не я, а стане він *a*
Співати там вечірній дзвін! *a*
[4, с. 105]

Заголовки віршів, як бачимо, відмічені девіацією. Український варіант «Вечір» корелює з часовими параметрами, англійський оригінал – з топонімічною одиницею. Перекладацькі трансформації у вірші зумовлені структурою мови транслятора, креативним шармом поета. Відмітною рисою порівнюваних текстів є їх обсяг: дванадцять рядків англійського та вісімнадцять – українського. Частково це зумовлено синтетичною будовою української мови на відміну від аналітичної англійської мови. Поверхнева структура вірша «Вечір» зазнає різних перекладацьких трансформацій на лексичному та граматичному рівнях. У перших рядках віршів оригіналу та перекладу реалізується конгруентний повтор. Синтаксичний паралелізм цих рядків позначений лексичною еквівалентністю. В українському варіанті спостерігається пропуск вказівного займенника. Тема віршів є наскрізною, прозорою. Вона мелодично озвучена алітерацією та асонансом поетичних слів. Пор. англ. *bells – tells; time – chime; away – gay; dwells – bells; gone – on; dells – bells*; укр. *дзвін – він; розцвів – любив; моя – я; живих – молодих; один – дзвін; сирій – моїй; прогуси – йти; він – дзвін*. Фреймовий повтор є актуальним у порівнюваних текстах. Пор. англ. *Those evening bells. Those evening bells. – And sing your*

praise, sweet evening bells! - укр. *Вечірній дзвін, вечірній дзвін! – Співати там вечірній дзвін!*

Архаїчна структура (*how many a tale their music tells*) подається у трансляторі негіперболізовано, із використанням лексичної заміни (англ. *a tale* - укр. *дума*). Англійський поет сумує за минулим (*of youth, and home, and that sweet time*). Перелік дум українського перекладача позначений частковою лексичною еквівалентністю. Пор. укр. *багато дум наводить він Про рідний край, де я розцвів, І щастя знав, і де любив*. Туга за молодістю представлена в перших рядках англійського віршу римою *aabb* (*bells – tells, time – chime*), в українському варіанті *aabbaa* (*дзвін – він, розвів – любив, один – дзвін*).

Вірш Якова Щоголіва аугментується (збільшується) в цілому на шість рядків порівняно з оригіналом. Глибинна рема віршів залишається стабільною. Сумні думки поета вербалізуються у трансляторі за допомогою архаїчних вкраплень, лексичних та граматичних уподобань: англ. *those joyous hours are passed away* - укр. *лірник, як марево, весна моя, пройшла; Її не бачу я! А скільки вже нема живих тоді веселих, молодих!* Або: англ. *bard, dell, how many a heart, how many a tale. And many a heart that then was gay within the tomb now darkly dwells* - укр. *лірник*. Рефреном звучить туга за красою, минулим в обох віршах; *and hears no more those evening bells* - укр. *Не чути їм вечірній дзвін!*

Мелодійність останніх рядків віршів має модифіковану представленість. Пор. англ. *ssaa* (*away – gay, dwells – bells*) - укр. *ccddaa* (*моя – я, живих – молодих, один – дзвін*).

Глибинна структура вихідного твору збереглась у вірші – трансляторі завдяки майстерності нашого співвітчизника поета-перекладача.

У віршованому просторі поети живуть майбутнім. Шанобливими словами оцінюють вічну красу музики та мистецтва. Рематичні послання перегукуються імпліцитно з афоризмом *Life is short, art is long*.

SUMMARY

The article deals with the translation transformation, semantic congruency and lexicogrammatical deviation in the versified space. The empheric material is presented by the original English and translation verses (in Russian and Ukrainian).

Key words: congruency, deviation, versified space, modification.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Американская поэзия в русских переводах XIX – XX века // Составитель С.В. Джимбинов. – М.: - Радуга. – 1983. – 672 с.
2. А.А. Каспрук, Яків Щоголів. Нарис життя і творчості. – Київ: Вид-во АН УРСР. – 1958. – 117 с.
3. Английская поэзия в русских переводах (XIV - XIX века) / Сборник. Сост. М.П. Алексеев и др. на англ. и русск.яз. – М.: Прогресс. – 1981. – 648 с.
4. Яков Щоголев. Избранное. – Киев: Дніпро. – 1971. – 154 с.

Надійшла до редакції 6 червня 2006 р.

КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ КАЗКОВОГО ДИСКУРСУ

О.В. Бока

У статті досліджуються характеристики казкового дискурсу, осмислюється його комунікативно-когнітивна спрямованість. Фокусується увага на статусі власних імен в англomовному казковому дискурсі.